

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Емилия Хинкова Евгениева,
доцент в Софийски университет,
Факултет по науки за образованието и изкуствата,
Катедра по специална педагогика и логопедия

Относно: Дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор”
в област на висше образование 1. Педагогически науки,
професионално направление 1.2 Педагогика,
научна специалност Специална педагогика

Тема на дисертационния труд: **Подобряване на училищната среда за ученици с умствена изостаналост: психологически и педагогически аспекти.**

Автор: Елени Парасху, докторска програма по Специална педагогика

Научен ръководител: доц. дпн Милен Замфиров

1. Общо описание на представените материали

Представеният комплект дисертационни материали съдържа:

- а) комплект с административни документи: автобиография, заповеди за зачисляване и отчисляване, заповед за назначаване на жури за защита, протокол от първо заседание на журито;
- б) комплект с текстови документи: дисертация и автореферат;
- в) комплект с публикации.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Елени Парасху е завършила бакалавърска програма по история, археология и социална антропология в университета в Тесалия, както и магистърска програма по специална педагогика в Софийски университет. Има завършени обучение по брайл и жестов език. Не

на последно място е семинарът по интеркултурно образование. Така очертаната картина показва, че интересите ѝ в областта на специалната педагогика, са трайни. Разработването на дисертационната тема е част от тази устойчива картина в образователното развитие на Елени Парасху.

Професионалният опит минава през административна позиция, частен учител, а в последните 7 години - специален педагог. В този контекст дисертационното изследване е пряко свързано с практическия опит на Елени.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи.

Представената дисертационна разработка е посветена на възможностите за подобряване на качеството на процеса на обучение на ученици с умствена изостаналост. Този частен проблем на обучение не е изолиран от общата картина в системата на образование. От позициите на днешния ден не може да се говори за девалвация на системата на образование. Става дума за нов етап от съвременната реалност и присъствието на дигитални умения. Светът на нашите деца е различен от този на предходни поколения. Днес живеем и учим в отворен информационен и културен свят, който изисква различна култура и начин на преподаване. В този смисъл представената дисертационна разработка е важна за практиката и надяваме се и за теоретичните постановки.

От десетилетия се правят опити за промяна на системата за образование, но това никак не се отдава на педагозите, а още по-малко на теоретиците. Животът в отворения за движение свят изисква нов подход към процеса на обучение. В същото време не може да не отчитаме, че точно в този момент в системата на образование има повече от 70% от хората, които нямат адекватно образование. Тези, които са завършили основно или средно образование в повечето случаи трудно намират реализация на пазара на труда. Дори и само този факт е достатъчен, за да започне да се търси начин за преодоляване на тази повсеместна девалвация на процеса на обучение. В този смисъл представената дисертация е актуална като проблематика.

4. Познаване на проблема

Теоретичната постановка е насочена към обосноваване на система от теоретичните постановки, чрез които да се потърсят начини за справяне с настоящото състояние на процеса на обучение на ученици с умствена изостаналост. За целта е направен преглед на повече от 160 литературни източника. Системата от проблеми в научно-практическата сфера е съобразена със структурата на дисертационната разработка. В различните параграфи се търси начин да се опишат различни аспекти на процеса на обучение, но на основание на характеристики на участниците в него - учители, ученици, родители, от една страна, а от друга как това може да стане през призмата на педагогическите подходи и психологическите особености на ученето и създаването на мотивация за това. Тази постановка е разработена в първа глава на дисертацията - Озаглавена “Училищната среда за ученици с умствена изостаналост - гледни точки за нейното подобряване”. Гледните точки са психологически и педагогически през призмата на учителите, родителите и училищната организация. В първите два параграфа са коментирани основните тенденции, които се разглеждат в литературните източници. В дисертацията не се прави толкова критичен анализ, а се търсят онези постановки, които могат да доведат до лесно приложение и възможности за подобряване на средата. Такъв подход към анализа на литературните източници не се среща често и определено може да бъде адмирирана работата на госпожа Парасху.

Насочването на вниманието към лесни за наблюдение компоненти на учебната среда, като например “самостоятелната работа на ученика”, помага да се погледне на проблемите в образователната система като на ежедневни и решими от преките участници в него - учители, родители, педагогически екип. Важно място се отделя на климата в класната стая и на едно важно обстоятелство - положителното очакване към работата на учениците с умствена изостаналост от страна на учителите. Това отношение пряко влияе върху начина, по който се отнасят и връстниците към тези си съученици с проблеми в развитието.

Обръщането на вниманието към тези рутинни и като че ли не толкова важни особености на училищната среда, може да се окажат точката, от която да се задвижи процесът на преодоляване на стреса в при интегриране в общообразователна паралелка.

Между представените педагогически проблеми, които предизвикват ниските резултати от процеса на обучение на учениците с умствена изостаналост, се обръща внимание на качеството на подготовка на самите учители и готовността им да използват обичайни методи в работата си в интегрираната класна стая. Оказва се, от представените теоретични изследвания, че учителите и през второто десетилетие на новото хилядолетие продължават да се чувстват неподготвени за процеса на интегриране. Не са подготвени и ресурсните учители за предоставяне на надлежната подкрепа за включването на тези ученици в динамичната общообразователна класна стая.

При анализа на училищната среда, която да подкрепи процеса на включване, докторантката обръща внимание на изследвания ,които имат практически приложен характер, с което излиза от теоретичното проблематизиране в разработката си, а представя практически приложими модели, чрез които да се преодолява този проблем.

Теоретичната част е разработена надеждно и цялостно ориентирано към леснодостъпните и практически приложими модели. Обемът е обичаен за този вид разработки..

5. Методика на изследването

Структурата на емпиричното изследване отговаря на изискванията за дисертационна разработка. Формулираната цел и хипотези са подкрепени от системата от изследователски задачи и методика на изследването. Това, което прави впечатление в дисертацията е:

5.1. Практическата насоченост на целта.

Направената заявка за разработване на стратегия за подобряване на училищната среда за обучение на ученици с умствена изостаналост е отговорна. Обичайно младите изследователи се насочват към по-глобални тези, които могат да се наблюдават по-лесно. Елени се носчва към конкретна среда, която има своите конкретни проблеми. За установяване на тяхното реално наличие е направила специално проучване и обследване. Това прави разработката ѝ не само практически приложима, но и приносна за времето на нейното разработване - учебната година, в която е проведено.

5.2. За тази учебна година са проведени изследователски процедури, които дават възможност да се идентифицират конкретни проблеми в конкретно училище и конкретни педагози. На основание на техните заявки, за изпитваните трудности при обучението на ученици с умствена изостаналост, е направена оценка на училищната среда и разработена стратегия за преодоляване на някои от лесно достъпните проблеми на тази среда. За нуждите на изследването са сформирани са две групи ученици - контролна и експериментална с 66 изследвани лица. Възрастта на учениците е 13-16 и те се обучават в три класа - шести, седми и осми.

5.3. Описана е “Стратегия за подобряване на училищната среда за ученици с умствена изостаналост (педагогически и психологически аспекти)”, която включва система от обучения и семинари за учителите, които работят с ученици с умствена изостаналост. Провеждането на обученията и семинарите и регулярно - веднъж на два месеца. Това дава възможност на изследователя да прави непрекъснати уточняващи процедури в разработваната стратегия, което прави изследователската батерия гъвкава. По този начин в изследването може да се очаква допълнителен страничен ефект - описание на подходи за реорганизация на педагогически цели.

5.4. Описани са надлежно съдържанието на семинарите и обученията за учители.

5.5. Създадена е система от критерии за оценка на постигнатите резултати в експерименталната и контролната група.

Обемът на тази част от дисертацията е 11 страници.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд разработва важна тема от процеса на включване на ученици с умствена изостаналост в процеса на обучение. Важен момент от този процес е намирането на баланса между педагогическите изисквания и цели, училищните резултати на учениците и професионалната удовлетвореност на учителите. Обичайно тези три компонента на процеса на обучение не се наблюдават в единство. Това определено е предимства на представената дисертационна разработка.

Системата от изследователски подходи, която е използвана в настоящото изследване, също не е особено популярна - наблюдение, полуструктурирано интервю и училищни резултати. Обичайно те се изброяват като използвани методи, но много рядко се прилагат в такава комбинация, защото е трудно разработването на критерии за наблюдение и оценка, тъй като за тях се въвеждат различни по характер измервателни процедури и е трудно тяхното съгласуване и трансформиране в единна система за оценка и анализ. Разработената от докторантката система за оценка е балансирана и добре представя постигнатите резултати.

Описанието и наблюдението на качествени показатели винаги е било изследователско предизвикателство. Този тип показатели не позволяват автоматизирано отчитане на резултатите, изискват добре структурирана система от критерии, които да намалят субективността при тяхното отчитане, а също така и добра подготвеност на изследователя за работа с качествени показатели. В това отношение бих искала да припомня, че госпожа Парасху има значително предимство от бакалавърската си програма - история, археология и социална антропология. Особеното за научните изследвания в тази област от социалните науки е работата с анализ на артефакти, върху които се натрупват система от структурирани предпоставки.

Представените данни илюстрират сложността на картината на включване и възможностите тя да бъде подобрена с малки, практически приложими стъпки.

Динамиката на получените резултати дава надеждата, че важните проблеми в образователната система може да се решат с лесни и достъпни за всеки педагог средства. Между другото, разглеждането на представената стратегия за промяна на педагогическата среда и влиянието на учителя в нея, ме подсеща за предприетата реформа на образователната система във Финландия. Там се дава възможност на учителя да планира и да създава среда. Срещу това в конвенционалните системи стоят стандарти. Вероятно точно това стандартизиране на образователната сфера натовари учителите, превърна ги в бюрократи на собствената си работа. Непрекъснатото търсене на начини за покриването на тези стандарти, на практика лиши учителите от възможността да следват индивидуалността на детето и да дават непрекъснато отчети за средностатистическите

постижения на групата/класа. В този смисъл, представената в дисертацията стратегия, е опит за излизане от водовъртежа от средна статистика в токова личния процеса на обучение.

Представеният анализ от данни, събрани чрез изследователските инструменти, е статистически мотивиран и описан. Показва динамика и дава предимство на избраните малки, лично мотивирани стъпки в изследването. Доказват силата на влиянието на критериите, които покриват ежедневните модели на взаимоотношение както с учебното съдържание, така и между участниците в процеса на обучение.

Направените изводи, вероятно заради нестандартността на инструмента, са недостатъчно изразителни. Данните са по-категорични.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Трудът на госпожа Елени Парасху има научно-практическа стойност. Както е отбелязано в изводите - целта е постигната в избраната конкретна образователна среда, в която е проведено изследването в продължение на една учебна година.

Съгласна съм с формулираните приноси. Те отразяват иновативността на подхода, който бих преформулирала метафорично като: малки стъпки към големите проблеми. Тъй като в тези малки стъпки няма помпозност и назидателност на обичайните общи изследвания в сферата, вероятно затова формулираните приноси са повече от скромни. Към тях с увереност бих препоръчала да се добавят характеристиките - конкретна учебна среда, стратегическо мислене за ежедневните задачи, значимост на дейлите в организацията на процеса на обучение.

Формулираните приноси поставят на дневен ред една важна дискусия за образователната системата по отношение на изгубеното конкретно осмисляне на проблемите и заместването им с обобщените картини на резултатите. Инерция, която в последните години унищожи интимността на процеса на учене и го превръща в обект на наблюдение, трябва да бъде преодоляна. Данните от работата на Елени Парасху показва, че има такава възможност.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Представените публикации са свързани с темата на дисертацията и отразяват процеса на теоретичната обосновка на проблема и разработването на изследователската програма.

Допълват представата за пътя на осмисляне и развиване на проблема и създаването на изследователския конструкт.

Отговарят на изискванията за публикации.

9. Автореферат

Авторефератът представя синтезирано дисертационната разработка. Съдържа основните параметри на теоретичната постановка. Следва логиката на структурата на главите на дисертационния текст. Представя основните акценти, върху които се изгражда теоретичната постановка на проблема. Цялостно е представена изследователската програма във втора глава. Описани са методите и подходите при събирането на данни. Представна е обобщената извадка от данните и анализа към тях.

Обемът на автореферата отговаря на изискванията.

11. Критични забележки и препоръки

Критичните ми бележки са по-скоро препоръки към докторантката за бъдещата ѝ работа:

1. Създадената стратегия да бъде разработена като система от препоръки за работата на учителите при интегриране на ученици с умствена изостаналост в Гърция.
2. Отношението между обема на трите части не е добре балансирано. Това е важно изискване за всяка изследователска разработка. В следващи разработки да се подобри този баланс.
3. Да се направи проучване на възможностите за обучение на учителите за създаване и разработване на педагогически стратегии.

12. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Дисертационното изследване има значение за теорията и практиката на обучение на ученици с умствена изостаналост и струва да бъде представено на широк кръг педагози.

Подходящо ще бъде да се представят и резултатите от изследванията в бъдещи публикации, тъй като резултатите са интересни за всички учители.

Заклучение

Дисертационният труд съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички на изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на Югозападния университет. Дисертационният труд показва, че докторантката Елени Парасху притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Педагогика като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’ на Елени Парасху в област на висше образование: Педагогика, професионално направление Специална педагогика - Педагогика за деца с интелектуална недостатъчност

19.12.2019 г.

Рецензент:

Доц. д-р Емилия Евгениева